

Η ΑΔΟΥΛΩΤΗ ΣΑΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΛΗΨΗ ΤΗΣ [1821-1827]

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Σάμος είναι το κοντινότερο νησί προς τα μικρασιατικά παράλια (το εγγύτερο σημείο απέχει μόλις 1600 μέτρα), είχε και έχει οργιωδή βλάστηση και καταπληκτική φυσική ομορφιά. Οι επισκέπτες τη θαύμαζαν και οι κάτοικοί της ήταν υπερήφανοι για το νησί τους. Απόδειξη για τα προτερήματά της αποτελούν οι κατά καιρούς, ονομασίες της (Ανθεμίσ, Ανθεμούσα, Φυλλίς, Δρυούσα, Δόρυσσα, Μελάμφυλλος, Παρθενία, Στεφάνη, Ιμβρασία, Παρθενοαρούσα κλπ.). Η Σάμος του Ομήρου «*υδρηλή Μυκάλης τα άπεινα κάρεινα*» (με τα πολλά νερά, με τα ψηλά βουνά απέναντι από τη Μυκάλη), του Πυθαγόρα, του Αρίσταρχου, του Πολυκράτη και «*η πόλεων πάσεων πρώτη Ελληνίδων και βαρβάρων*» κατά τον Ηρόδοτο, γνώρισε ημέρες πλούτου, δόξας αλλά και ερήμωσης, καταστροφής και αφανισμού.

Η Σάμος, αυτό το παραδεισένιο νησί, έγινε το 13^ο αιώνα στόχος επιδρομών και κουρσάρων, καταληστεύθηκε, ρημάχθηκε, ξεγυμνώθηκε και τελικά ερημώθηκε για εκατό σχεδόν χρόνια (1476-1562). Το 1562 εκχωρήθηκε στον Τούρκο ναύαρχο Κιλίτζ Αλή (τυχαία πέρασε είδε και θαύμασε το νησί), ο οποίος αποφάσισε να το εποικίσει. Για το σκοπό αυτό πέτυχε την έκδοση σουλτανικού διατάγματος σύμφωνα με το οποίο κηρύχθηκε η νήσος αυτόνομη, χορηγήθηκαν πλήρεις ελευθερίες και κτήματα σ' όσους επιθυμούσαν να εγκατασταθούν στο νησί, διοριζόταν χριστιανός διοικητής εκλεγμένος από τους κατοίκους, απαγορευόταν ο εποικισμός στους Τούρκους κλπ. Έπειτα από αυτά τα πρωτοφανή προνόμια άρχισαν να καταφθάνουν Έλληνες από παντού (Κρήτη, Χίο, Εύβοια, Μικρά Ασία, Στερεά Ελλάδα, Πελοπόννησο κ.λπ.) και να κτίζουν σπίτια, εκκλησίες, μοναστήρια, οικισμούς και χωριά σε όλο το νησί.

Έτσι πλέον έζησε η Σάμος αυτοδιοικούμενη και ευδοκίμουσα μέχρι την επανάσταση του 1821. Οι Σάμιοι, όταν πληροφορήθηκαν την έναρξη της επαναστάσεως στην Πελοπόννησο, δε δίστασαν ούτε στιγμή και στις 18 Απριλίου 1821 ύψωσαν το δικό τους λάβαρο στο Βαθύ. Οι ελάχιστοι Τούρκοι, εκπρόσωποι των τουρκικών αρχών, όσοι διασώθηκαν, αναγκάστηκαν να

εγκαταλείψουν το νησί. Το «θράσος» ενός τόσο μικρού νησιού, με τόσα προνόμια και τόσο κοντά στην Τουρκία, συντάρραξε την τούρκικη ηγεσία, που αμέσως αποφάσισε να τιμωρήσει τον αυθάδη επαναστάτη.

2. Η ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΟΥ ΝΗΣΙΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΗΓΕΤΕΣ ΤΟΥ

Πολιτικός και στρατιωτικός αρχηγός των Σαμίων ανέλαβε ο **Λυκούργος Λογοθέτης**. Γεννήθηκε στις 10 Φεβρουαρίου του 1772 στο Καρλόβασι από γονείς φτωχούς και αγράμματους. Δε λεγόταν μήτε Λυκούργος μήτε Λογοθέτης, αλλά Γεώργιος Παπλωματάς. Στα δεκάξι του χρόνια (1788) πήγε στην Πόλη, όπου γράφτηκε στη Σχολή Κουρού-Τσεσμέ και διδάχθηκε φιλοσοφικά μαθήματα. Όταν τελείωσε, τον πήραν γραμματικό στο Πατριαρχείο. Η ρουτίνα του γραφείου δεν τον τραβούσε, γι' αυτό έφυγε και πήγε στη Βλαχία, όπου, με ηγεμόνες τον Κωνσταντίνο Υψηλάντη πρώτα και ύστερα τον Αλέξανδρο Σούτσο, υπηρέτησε ως γραμματέας, λογοθέτης και θησαυροφύλακας της Ηγεμονικής Αυλής και έτσι πήρε τον πρώτο του όνομα «Λογοθέτης». Στα 1802 επανήλθε στην Πόλη και διορίσθηκε αντιπρόσωπος της Σάμου αλλά το 1808 φυλακίσθηκε για την πατριωτική του δράση και εκτοπίσθηκε στο Άγιο Όρος. Στα 1811 ξαναγύρισε στη Σάμο, αλλά καταδιώχθηκε από τους αντιπάλους του και κατέφυγε στη Σμύρνη, όπου εξάσκησε το επάγγελμά του γιατρού. Το 1819 έγινε Φιλικός και πήρε το δεύτερο όνομα, όπως συνηθιζόταν, «Λυκούργος». Στις 24 Απριλίου 1821 ήλθε στη Σάμο και ανέλαβε αρχηγός.

Αμέσως άρχισε την στρατιωτική και πολιτική οργάνωση του νησιού και συνέταξε για το σκοπό αυτό, το «Στρατιωτικοπολιτικό Σύστημα της Σάμου». Στον πολιτικό τομέα όρισε «εφόρους» για τη συγκέντρωση των προσόδων, «τελώνες» για την είσπραξη τελωνειακών δασμών, «αστυνόμους» για τους ελέγχους, «πολιτικούς κριτές» για να δικάζουν και διοικητικές υπηρεσίες για τη λειτουργία του αυτόνομου νησιού-κράτους. Η πολιτική ιεραρχία διαμορφώθηκε όπως παρακάτω:

Γενικός Διοικητής της πατρίδος,
Τρεις πολιτικοί κριτές,
Γραμματέας του Γενικού Διοικητηρίου,
Έφοροι κάθε χωριού,
Αστυνόμος, Λιμενάρχης, Τελώνης

Στο στρατιωτικό τομέα δημιούργησε μια αξιοζήλευτη στρατιωτική ιεραρχία. Ίδρυσε τέσσερις χιλιαρχίες και κάθε χιλίαρχος είχε στη διοίκησή του έναν υποχιλίαρχο, ένα γραμματέα και πέντε συνταγματάρχες, που τους διάλεγε και τους διοόριζε ο ίδιος. Ο συνταγματάρχης διοόριζε δύο εκατόνταρχους, ο εκατόνταρχος δύο πεντηκόνταρχους, ο πεντηκόνταρχος δύο εικοσιπένταρχους, ο εικοσιπένταρχος δύο δωδέκαρχους και ο κάθε δωδέκαρχος διάλεγε τους στρατιώτες (λιάπηδες), που προτιμούσε. Με αυτό το σύστημα ο κάθε ανώτερος είχε ακέραιη την ευθύνη για τους κατώτερους του. Η κάθε χιλιαρχία είχε συνολικά 1.140 αξιωματικούς, υπαξιωματικούς και οπλίτες. Ο Λυκούργος, για πρώτη φορά στην Ελλάδα, θέσπισε και τα διακριτικά των βαθμών των στελεχών του στρατού του. Οι αξιωματικοί φορούσαν περικεφαλαία (κράνος), από δέρμα και ασάλι, με σταυρό και τα αρχικά ΗΕΗΘ (ή ελευθερία ή θάνατος). Οι χιλίαρχοι έφεραν δύο χρυσές επωμίδες με τέσσερα κρόσσια, οι υποχιλίαρχοι μόνο τέσσερα κρόσσια χωρίς επωμίδες, οι συνταγματάρχες τρία κρόσσια, οι εκατόνταρχοι δύο κρόσσια, οι πεντηκόνταρχοι ένα κρόσσι, οι εικοσιπένταρχοι επωμίδες με σταυρό και χρυσό σιρίτι και οι δωδέκαρχοι σκέτες επωμίδες. Ο γραμματέας έφερε άσπρες επωμίδες με άσπρο σιρίτι.

Οι τέσσερις χιλίαρχοι, που διοόρισε ο Λυκούργος, ήταν δοκιμασμένοι ηγήτορες που στάθηκαν στο πλευρό του, πολύτιμοι συνεργάτες και συναγωνιστές.

Ο καπετάν **Σταμάτης Γεωργιάδης**, χιλίαρχος της 1^{ης} Χιλιαρχίας, γεννήθηκε στο Μαραθόκαμπο. Υπηρέτησε υπό τον ξακουσμένο κουρσάρο Νικόλα Κεφάλα που τον έκανε υποπλοίαρχο. Ταξίδεψε σε μακρινές χώρες, μέχρι και τη Βραζιλία και τη Νότιο Αμερική. Υπηρέτησε ξανά σε κουρσάρικο, υπό τον Αντώνη Ανδρόνικο, με αφάνταστη τόλμη και καταπληκτική δράση. Έπειτα από πολλά χρόνια, γεμάτος από ναυτική και πολεμική πείρα, επέστρεψε στη Σάμο απ' όπου διοόργάνωσε επιδρομές στα παράλια της Μικράς Ασίας.

Ο **Μανώλης Μελαχροινός**, χιλίαρχος της 2^{ης} Χιλιαρχίας, γεννήθηκε στο Καρλόβασι. Έφυγε από το νησί μικρός, υπηρέτησε υπό τον Μεχμέτ-Αλή Πασά, ο οποίος, όταν έγινε αντιβασιλέας της Αιγύπτου, τον διοόρισε χιλίαρχο στον πόλεμο κατά των Μαμελούκων. Ο Μέγας Ναπολέων, κατά την εκστρατεία της Αιγύπτου, τον διοόρισε φαλαγγάρχη στην Ελληνική Λεγεώνα, με

την οποία πήρε μέρος σε όλες τις μάχες. Με δική του ομάδα πολέμησε τους Βαζιβουζούκους στη Μικρά Ασία και αμείφθηκε από το βαλή της Σμύρνης. Στη συνέχεια ήλθε στη Σάμο για να «ξεκου-ρασθεί». Σκοτώθηκε στον εμφύλιο σπαραγμό της Σάμου και την αρχηγία της χιλιαρχίας ανέλαβε ο Μανώλης Αγγελινίδης.

Ο καπετάν **Κωνσταντής Λαχανάς**, χιλίαρχος της 3^{ης} Χιλιαρχίας, γεννήθηκε το 1769 στο Βαθύ. Φώκος ήταν το επώνυμό του και Λαχανάς το παρατσούκλι του. Ατίθασος χαρακτήρας έφυγε από το νησί και επιδόθηκε στη ναυτιλία και στο εμπόριο. Το 1798 , ενθουσιασμένος από τη Γαλλική Επανάσταση, κατατάχθηκε στο στρατό του Μεγάλου Ναπολέοντα με το βαθμό του λοχαγού. Έλαβε μέρος σε όλες τις μάχες της εκστρατείας της Αιγύπτου και παρασημοφορήθηκε από το Μέγα Ναπολέοντα, για την ανδρεία που επέδειξε κατά την ξακουστή Μάχη των Πυραμίδων. Στα 1805 εντάχθηκε στην αντάρτικη ομάδα του Νικοτσάρα, που δρούσε στη Μακεδονία. Στη μάχη στην περιοχή της γέφυρας του Στρυμώνα ο Λαχανάς , με παράτολμες ενέργειες, διέσωσε την ομάδα από τον κλοιό χιλιάδων Τούρκων και έγινε θρύλος. Η περιοχή πάνω από τη γέφυρα πήρε το όνομά του. Μετά το θάνατο του Νικοτσάρα (σκοτώθηκε το 1807) έγινε καπετάνιος σε τουρκικό μπρίκι στη Θεσσαλονίκη. Γύρισε στη Σάμο το 1819 και μυήθηκε στη Φιλική Εταιρία

Ο **Κωνσταντής Κονταξής**, χιλίαρχος της 4^{ης} Χιλιαρχίας, γεννήθηκε στον Πύργο της Σάμου. Κουρσάρος πολλά χρόνια και καπετάνιος κουρσάρικου έδρασε στη Μεσόγειο με απaráμιλλο θάρρος. Δολοφονήθηκε στον Πύργο το 1827 από χέρια αδελφικά και την αρχηγία της χιλιαρχίας του την πήρε ο Χριστόδουλος Παρμαξίδης.

Ο **Μανώλης Αγγελινίδης** έγινε χιλίαρχος της 2ης Χιλιαρχίας μετά τη δολοφονία του Μανώλη Μελαχροινού. Γεννήθηκε στο Καρλόβασι και από μικρός ασχολήθηκε με τη θάλασσα. Έγινε καπετάνιος, πολέμησε νικηφόρα τον κουρσάρο Κατραμάδο, φόβητρο του Αιγαίου, συμμετείχε στο Ρωσοτουρκικό πόλεμο στο πλευρό των Ρώσων και πήρε μετάλλιο για την ανδρειοσύνη του. Το 1798 πολέμησε υπό το Μέγα Ναπολέοντα στην Αίγυπτο και τιμήθηκε με ανώτερο στρατιωτικό βαθμό. Επέστρεψε στη Σάμο για να συμμετάσχει στην επανάσταση.

Εκτός από το μάχιμο τμήμα της οργάνωσης του στρατού, ο Λυκούργος Λογοθέτης δεν παρέλειψε να οργανώσει και την επιμελητεία του με ιδιαίτερη

μάλιστα φροντίδα. Έτσι εξασφάλισε οπλισμό και μπαρουτόβολα από άλλες περιοχές, κανόνια, πλωτά μέσα κ.λπ. Υποχρέωσε τους στρατιώτες (λιάπηδες) να συντηρούν και να επιμελούνται τ' άρματά τους, να φέρουν μαζί τους τουλάχιστον εξήντα φουσέκια με τις αναγκαίες πέτρες «τζακουμακίων» και τα λοιπά αναγκαία. Διόρισε «επιστάτη της τακτικής των αρμάτων», της επιμελητείας θα λέγαμε σήμερα, και διοικητή της «αρτιλερίας» του πυροβολικού. Οργάνωσε την υγειονομική υπηρεσία με ικανούς γιατρούς και νοσηλευτικό προσωπικό. Αξιοποίησε στο έπακρο το τοπικό δυναμικό για την εξασφάλιση της αμυντικής θωράκισης του νησιού. Ο καλόγερος και δάσκαλος στο Βαθύ, Ιγνάτιος, παλιός μαθητής του σοφού Βαρδαλάχου, γνώστης φυσικής και χημείας, πέτυχε να κατασκευάσει μπαρούτι με επιτόπιους πόρους και μέσα. Έτσι λύθηκε το βασικότερο πρόβλημα για την άμυνα του νησιού. Παράλληλα ξεκίνησε και η οχύρωση του νησιού με σπουδαιότερο έργο το κάστρο στο σημερινό Πυθαγόρειο, που ολοκληρώθηκε το 1824.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να μνημονευθεί ο δεσπότης του νησιού Κύριλλος, για το σπουδαίο και αποφασιστικό ρόλο που έπαιξε στον αγώνα του νησιού. Δεν ήταν Σαμιώτης αλλά από τα Τρίκαλα της Θεσσαλίας. Το 1816 έγινε Μητροπολίτης Σάμου. Από την ημέρα που επαναστάτησε η Σάμος πέταξε τα ράσα και φόρεσε κοκκινωπή φουστάνελα, επαναστατικό σκούφο και ζώστηκε με φουσεκλίκια. Έστησε το δεσποτικό θρόνο μέσα στα ταμπούρια και τις ντάπιες, εμψύχωνε, αλλά και πολεμούσε με ανδρειοσύνη και λεβεντιά με το σπαθί και το Σταυρό.

Η Σάμος, που ευτύχησε να έχει άξιους, έμπειρους και ανδρείους ηγέτες, επικεφαλής ενός ψυχωμένου λαού, περίμενε πλέον την τουρκική λαίλαπα με ψυχραιμία και εμπιστοσύνη στις δυνάμεις της.

3. ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΤΗ ΣΑΜΟ

(3-8 ΙΟΥΛΙΟΥ 1821)

α. Τα προκαταρκτικά της μάχης

Οι πληροφορίες που έφθαναν στο Λυκούργο Λογοθέτη, από Ψαριανούς και άλλες πηγές, επιβεβαίωναν τις επικείμενες επιχειρήσεις των Τούρκων κατά της Σάμου, όχι αργότερα από τις αρχές Ιουλίου 1821. Πράγματι οι Τούρκοι συγκέντρωσαν στα στενά του Βοσπόρου τις απαραίτητες δυνάμεις και εξαπέλυσαν κατά της Σάμου 36 πολεμικά πλοία, αποβατικά, φορτηγά κ.λπ. Επικεφαλής της επιχείρησης ορίσθηκε ο Καπουδάν πασάς

Καρά-Αλής και στόλαρχος ο Μεχμέτ πασάς. Ο διοικητής της περιοχής της Εφέσου (Κουσάντασι), Ελεζ Ογλού πασάς, που είχε υπό τις διαταγές του 20.000 στρατό, θα εφοδίαζε το στόλο με αποβατικές δυνάμεις και ενισχύσεις.

Ο Λυκούργος Λογοθέτης παρέταξε τις δυνάμεις του στο νότιο τμήμα του νησιού, που προσφερόταν καλύτερα για αποβατικές ενέργειες και εγκατέστησε φυλάκια και παρατηρητήρια στα υπόλοιπα μέρη και στις κορυφές των βουνών, για τον απαραίτητο έλεγχο, παρατήρηση και συλλογή πληροφοριών.

Η αμυντική διάταξή του περιελάμβανε την 4^η Χιλιαρχία στην περιοχή του Ηραίου, την 1^η Χιλιαρχία στην περιοχή του Τηγανίου (σημερινού Πυθαγορείου), την 3^η Χιλιαρχία στο Μεσόκαμπο ενώ ο ίδιος με τον υποχιλάρχο Μανώλη Αγγελινίδη, οκτώ [8] αξιωματικούς και τετρακόσιους [400] στρατιώτες εγκαταστάθηκε στην περιοχή Ποτοκακίου, όπου περίμενε και την κύρια αποβατική ενέργεια του εχθρού. Το υπόλοιπο των δυνάμεών του, το διέθεσε σε φυλάκια, παρατηρητήρια και ως εφεδρεία.

Πριν από τη μάχη ο Λυκούργος ζήτησε τις εκτιμήσεις των αξιωματικών του. Οι εκτιμήσεις βέβαια, σύμφωνα με τα αριθμητικά στοιχεία, δεν του ήταν αρεστές και τις απέρριψε, λέγοντας *«μόνο οι έμποροι κάνουν τις εργασίες τους με το κουμπάσο και προχωρούν, όταν οι πιθανότητες επιτυχίας είναι μεγαλύτερες του ίσως. Το "Ελευθερία ή Θάνατος" δε μπορεί να μετατραπεί σε κέρδος ή ζημία. Αυτή τη στιγμή δεν είμαστε έμποροι, είμαστε μυσταγωγοί. Δεν κάνουμε επιχείρηση αλλά λειτουργούμε»*. Ο Λυκούργος είχε τη βεβαιότητα ότι το ηθικό και η ανδρεία των αμυνομένων βάραινε την πλάστιγγα περισσότερο από τα αριθμητικά δεδομένα.

Επίσης γεννήθηκε και σοβαρή διαφωνία ανάμεσα στο Λυκούργο και στους άλλους καπεταναίους, οι οποίοι επέμεναν πως το πόστο και οι ντάπιες του Ποτοκα-κίου έπρεπε να τραβηχτούν πιο μέσα, γιατί εκεί «κατάγιαλα» θα τους θέριζαν οι τουρκικές μπάλες. Ο Λυκούργος όμως, είχε διαφορετική γνώμη και την επέβαλε λέγοντάς τους ότι εκεί έπρεπε να σταθούν, γιατί αλλιώς ο εχθρός θα έβαζε πόδι στην παραλία, θα έκανε προγεφύρωμα και τότε θα ήταν πολύ δύσκολο, αν όχι αδύνατο, να τον ξεκολλήσουν. Ο Λυκούργος πίστευε ότι η μάχη έπρεπε να δίνεται στις ακτές για τις ακτές και αυτή ήταν η τακτική που ακολούθησε σε όλες τις μάχες που έδωσε για τη σωτηρία της Σάμου.

β. Κυριακή 3 Ιουλίου 1821

Από το πρωί τα παρατηρητήρια εντόπισαν την κίνηση της τουρκικής αρμάδας, που ερχόταν από τα βόρεια εναντίον της Σάμου. Μέχρι το σούρουπο όλος ο στόλος είχε αγκυροβολήσει από τον Άσπρο Κάβο (δυτικά) μέχρι το Τηγάνι (ανατολικά). Ο Τούρκος στόλαρχος προκειμένου να αποφύγει τη σύγκρουση έστειλε αγγελιαφόρους στους προεστούς της Σάμου με την προτροπή να παραδώσουν το νησί χωρίς αιματοχυσία. Ταυτόχρονα έστειλε δέκα φορτηγά πλοία για να φέρουν ενισχύσεις από τα απέναντι μικρασιατικά παράλια.

Ο Λυκούργος, για να παραπλανήσει τους Τούρκους, ως προς τον αριθμό των ενόπλων του, έβαλε τις γυναίκες, ντυμένες ανδρικά και με κοντάρια για όπλα, να κατεβαίνουν από τα υψώματα προς την παραλία, σαν μια ατελείωτη προσέλευση εθελοντών μαχητών προς το μέτωπο. Η επιστροφή τους ήταν αθέατη από τα τουρκικά πλοία, ενώ η κάθοδός τους προκλητικά ορατή.

γ. Δευτέρα 4 Ιουλίου 1821

Όταν οι Τούρκοι κατάλαβαν ότι δεν πρόκειται να πάρουν απάντηση στην απαίτησή τους για παράδοση άρχισαν να βομβαρδίζουν τις ακτές προετοιμάζοντας την απόβασή τους. Το πρώτο κύμα, με βάρκες γεμάτες στρατιώτες, κατευθύνθηκε εκεί που το περίμενε ο Λυκούργος, στο Ποτοκάκι. Η απάντηση υπήρξε αποφασιστική, καλοσχεδιασμένη και αιματηρή. Οι περισσότερες βάρκες καταστράφηκαν, πριν φθάσουν στην ακτή, από τα κανόνια του Λυκούργου και οι άλλες γύρισαν πίσω στα καράβια. Οι λίγοι Τούρκοι που αποβιβάστηκαν εξολοθρεύτηκαν από τους αμυνόμενους. Οι Σαμιώτες πολεμιστές είχαν πάρει πλέον το βάπτισμα του πυρός, το μόνο που τους έλειπε. Είχαν μάθει τι πράγμα ήταν ο πόλεμος και τίποτα πια δε θα τους φόβιζε από εδώ και πέρα.

Οι απώλειες των Τούρκων ήταν μεγάλες, και από το μεσημέρι και μετά, περιορίστηκαν στο βομβαρδισμό των ακτών και μόνο, χωρίς να αποτολμήσουν νέα αποβατική ενέργεια.

δ. Τρίτη 5 Ιουλίου 1821

Από το πρωί άρχισαν οι Τούρκοι το βομβαρδισμό των ακτών. Ένα μέρος των караβιών [12] πλησίασε τον Κάβο Τζωρτζή, με σκοπό να αιφνιδιάσει τους αμυνόμενους με απόβαση σε μη αναμενόμενο σημείο. Ο

κάβος πράγματι δεν προσφέρεται, επειδή είναι βραχύδης, στενός και απότομος και γι' αυτό μόνο μια ομάδα είχε αναλάβει την επιτήρησή του. Οι Τούρκοι επιτέθηκαν με χίλιους περίπου στρατιώτες, αλλά η αποβίβαση από τις βάρκες ήταν δύσκολη κι έγινε με πολύ αργό ρυθμό. Αποτέλεσμα, αφενός μόνο λίγες βάρκες να προσεγγίζουν τον κάβο κάθε φορά και αφετέρου πολλές από αυτές να τσακισθούν στα βράχια, παρασύροντας στη θάλασσα το φορτίο τους. Οι λίγοι αμυνόμενοι κράτησαν τους πρώτους επιτιθέμενους όσο χρειαζόταν, για να συρρεύσουν ενισχύσεις από παντού. Η συνέχεια υπήρξε ολέθρια για τους αποβιβαζόμενους. Έτσι όπως αποβιβάζονταν κατά ομάδες εξολοθρεύονταν και κατά ομάδες. Οι Σαμιώτες έπρεπε να σκοτώσουν τους Τούρκους για να ζήσουν αυτοί. Τα βράχια του κάβου βάφτηκαν κόκκινα. Δε γλίτωσε ούτε ο επικεφαλής της αποβατικής δύναμης, ο Καπλάν αγάς. Το μακελειό, άγριο, αδυσώπητο, ανελέητο συνεχίστηκε όλη την ημέρα. Ο Κάβο Τζωρτζής άλλαξε όνομα και από τότε λέγεται πλέον, Κάβο Φονιάς. Ένα απέρριπτο μνημείο θυμίζει σήμερα τη μέρα εκείνη που ουσιαστικά έκρινε τη μάχη και έκλινε την πλάστιγγα υπέρ των Σαμιωτών και της σωτηρίας του νησιού τους.

ε. Τετάρτη 6 Ιουλίου 1821

Η ημέρα άρχισε πάλι με σφοδρό βομβαρδισμό των ακτών. Στη συνέχεια οι Τούρκοι εξαπέλυσαν σαράντα δύο [42] βάρκες γεμάτες στρατό κατά της ακτής του κάμπου της Χώρας. Η απάντηση από τη στεριά ήταν το ίδιο αποφασιστική, όπως τις προηγούμενες ημέρες, και οι βάρκες δεν έφθασαν στην ακτή. Οι περισσότερες καταστράφηκαν μέσα στη θάλασσα και οι υπόλοιπες αναγκάστηκαν να γυρίσουν πίσω. Οι Τούρκοι επεχείρησαν και πάλι να αποβιβασθούν στο νησί, έπειτα από τρίωρο βομβαρδισμό των ακτών, αλλά απέτυχαν για άλλη μια φορά.

στ. Πέμπτη και Παρασκευή 7-8 Ιουλίου 1821

Οι Τούρκοι δεν επεχείρησαν κατά της νήσου, επειδή προφανώς περίμεναν τις ενισχύσεις από τις απέναντι μικρασιατικές ακτές. Το σούρουπο όμως της 8ης Ιουλίου εμφανίστηκαν από δυτικά τα ελληνικά καράβια του Ιάκωβου Τομπάζη. Ήταν η δύναμη ενισχύσεως της Σάμου, που αποτελείτο από ογδόντα οκτώ [88] πλοία. Η προφυλακή της δυνάμεως αυτής συναντήθηκε με τα φορτηγά πλοία, που έφερναν τις ενισχύσεις στους

Τούρκους και τα κατέστρεψε. Ο Καρά-Αλής είδε τον κίνδυνο για το στόλο του, απέφυγε να ναυμαχήσει και τράπηκε προς νότο.

ζ. Σάββατο μέχρι και Δευτέρα 9-11 Ιουλίου 1821

Ο τούρκικος στόλος αγκυροβόλησε μεταξύ Αγαθονησίου και Γέροντα λόγω άπνοιας. Για τον ίδιο λόγο και ο ελληνικός στόλος [88 πλοία και 4 πυρπολικά] παρέμειναν ανοιχτά του Μαραθοκάμπου. Στις 11 Ιουλίου οι δύο στόλοι αντιπαρατάχθηκαν μεταξύ Αλικαρνασσού και Κω. Ο Τομπάζης, φοβούμενος μήπως βρεθεί ανάμεσα σε δύο πυρά, από ξηράς και θαλάσσης, απέφυγε να ναυμαχήσει και ο τούρκικος στόλος βρήκε προσωρινό καταφύγιο στην Κω, μέχρις ότου μπορέσει να ξεφύγει προς βορρά.

Το νησί είχε σωθεί. Ο Σαμιώτης ποιητής και αγωνιστής Κλεάνθης ύμνησε την ανδρεία και τη νίκη των Σαμιωτών με τους παρακάτω στίχους του:

Κρούσον ολυμπία μούσα υψηκέλαδον χορδήν
πανεόρτιον κροτούσα νικητήριον ωδήν
εκ δαφνών δε Κερκητέων και ωραίων μυρσινών
στέφε μου Λυκούργον Δίαν και Σταμάτην τον κλεινόν.

4. ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΧΡΟΝΙΑ

(1822-1824)

Το 1822 υπήρξε άτυχο έτος για το Λυκούργο και το στρατό του. Η δραματική και αποτυχημένη εκστρατεία στη Χίο, που έδωσε αφορμή στους Τούρκους να σφαγιάσουν τον πληθυσμό του μυροβόλου νησιού, σφράγισε την περίοδο αυτή.

Πολλές απόψεις υπάρχουν για το ζήτημα αυτό, που στέκει ως τώρα ακόμα άλυτο και επίμαχο στην κρίση της ιστορίας. Η κάθε πλευρά ρίχνει το βάρος και την ευθύνη στην άλλη. Το λάθος του Λυκούργου ήταν ότι δεν εκτίμησε σωστά τις δυνατότητες άμυνας του νησιού της Χίου (οργάνωση, παράδοση, ηθικό, νοοτροπία, εξοπλισμός κ.λπ.). Το εκστρατευτικό σώμα του Λυκούργου, που προσκλήθηκε στη Χίο, πολέμησε σκληρά και όταν είδε το μάταιο της συνέχισης του αγώνα, υποχώρησε με τάξη, επιβίβασε στα πλοία ακόμα και νεκρούς του και επέστρεψε στη Σάμο.

Η επαναστατική κυβέρνηση δίκασε το Λυκούργο, για την τραγική αποτυχία της εκστρατείας του και του αφαίρεσε, άδικα, κάθε εξουσία. Για τη διοίκηση της Σάμου απεστάλησαν έπαρχος και αρμοστές, οι οποίοι όμως, όχι μόνο δεν κατόρθωσαν να διοικήσουν το νησί, αλλά έσπειραν και τη διχόνοια.

Το νησί διχάστηκε και χύθηκε αδελφικό αίμα, όπως γινόταν συνήθως την εποχή εκείνη, όταν δεν ήταν εμφανής ο τουρκικός κίνδυνος για να ενώσει τους Έλληνες. Όταν η κατάσταση έφθασε στο απροχώρητο οι Σαμιώτες επέβαλαν και πάλι τον Λυκούργο, ως πολιτικό και στρατιωτικό αρχηγό τους.

5. ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΝΑ ΚΑΤΑΛΑΒΟΥΝ ΤΗ ΣΑΜΟ

(29 ΙΟΥΛΙΟΥ-6 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1824)

α. Προοίμιο

Οι Τούρκοι προετοιμάσθηκαν μεθοδικά για να καθυποτάξουν τα επαναστα-τημένα νησιά του ανατολικού Αιγαίου. Για το σκοπό αυτό ετοιμάσθηκε μια μεγάλη αρμάδα αποτελούμενη από τον τουρκικό, τον αιγυπτιακό και το στόλο της Τυνησίας (Τουνεδιάνικο). Επικεφαλής τέθηκε ο Χοσρέφ. Το σχέδιο ήταν ο αιγυπτιακός στόλος να κτυπήσει την Κάσο, ο τούρκικος στόλος τα Ψαρά και κατόπιν και οι τρεις στόλοι μαζί τη Σάμο.

Την 26 Μαΐου 1824 χτυπήθηκε και καταστράφηκε η Κάσος και την 21 Ιουνίου τα Ψαρά.

Ο Χοσρέφ, θέλοντας να ξεφύγει από μία πολεμική περιπέτεια στη Σάμο, έστειλε Εγγλέζο απεσταλμένο με γενναιόδωρες προτάσεις, μεταξύ των οποίων ήταν η γενική αμνηστία και η ισόβια και κληρονομική ηγεμονία της Σάμου στο Λυκούργο. Σε περίπτωση όμως, αρνήσεως της παραδόσεως του νησιού, παρήγγειλε ότι θα είχαν την τύχη της Κάσου και των Ψαρών. Οι Σαμιώτες αρνήθηκαν και ο Λυκούργος είπε στον έκπληκτο Εγγλέζο απεσταλμένο ότι *«τη Σάμο δεν την παραδίδομε δίχως πόλεμο, εμείς έχουμε διαγράψει τη ζωή μας, στεκόμαστε στα πόστα και περιμένουμε. Καλώς να ορίσει»*.

Το απόγευμα της 28^{ης} Ιουλίου τα παρατηρητήρια είδαν την αρμάδα να έρχεται από την κατεύθυνση της Χίου. Πριν πέσει η νύχτα, ένα αμέτρητο πλήθος караβιών είχε απλωθεί σ' όλο το πέλαγος, βόρεια της Σάμου.

β. Τετάρτη 29 Ιουλίου 1824

Η τουρκοαιγυπτιακή αρμάδα, αποτελούμενη από τριακόσια [300] πολεμικά πλοία και τριάντα έξι [36] μεταγωγικά γεμάτα στρατό, περιέσφιξε τη Σάμο.

Απέναντι στα μικρασιατικά παράλια, στους βόρειους πρόποδες του όρους Μυκάλη (Καμήλα), είχαν συγκεντρωθεί εξήντα και πλέον χιλιάδες πλιατσικολόγοι με επικεφαλής ιμάμηδες, δερβίσηδες και μουλάδες που τους

φανάτιζαν με κηρύγματα και ψευτοπροφητείες, για να ορμήσουν στη Σάμο, όταν θα είχε καταληφθεί από το στρατό, για να πλιατσικολογήσουν, να σφάξουν και να ατιμάσουν, όπως είχαν κάνει στη Χίο. Τις νύχτες ανάβανε φωτιές και παίζανε νταούλια, που ο αχός τους που έφθανε στη Σάμο, έμοιαζε σαν ένα τραγικό προμήνυμα θανάτου που σκόρπιζε δέος και ανατριχίλα, αλλά και δυνάμωνε την πίστη για αντίσταση. Μπουλούκια σε κατάσταση πρωτόγονη. Ένας κόσμος ανατολίτικος, αλλόκοτος, αγριωπός και ξαναμμένος.

Το πρώτο πόστο που κτυπήθηκε ήταν η παραλία του Καρλοβάσου. Προηγήθηκε σφοδρός βομβαρδισμός και στη συνέχεια οι Τούρκοι εξαπέλυσαν δέκα πέντε [15] βάρκες γεμάτες στρατό. Οι Τούρκοι δεν περίμεναν σοβαρή αντίσταση, αλλά στην περιοχή είχε παραταχθεί η δύναμη του χιλίαρχου Μανώλη Αγγελινίδη, έτοιμη να αντιμετωπίσει την απόβαση. Η απάντηση υπήρξε δυσάρεστη έκπληξη για τους Τούρκους. Δεν ήταν μόνο τα κανόνια της ξηράς που αποδεκάτιζαν τους επιτιθέμενους, αλλά, από καλυμμένο σημείο, εμφανίστηκε και το ενεδρεύον καράβι του καπετάν Σταμάτη «Αχιλλέας» το οποίο, με τα είκοσι κανόνια του, έκανε θραύση στις τουρκικές βάρκες, καθώς έπλεε ανάμεσά τους και δεν ήταν δυνατόν να χτυπηθεί από τα τουρκικά πλοία.

Η απόβαση απέτυχε και ο «Αχιλλέας» τράβηξε ανατολικά για να σωθεί. Ο Χοσρέφ στη συνέχεια, επιχείρησε να αιφνιδιάσει τους αμυνόμενους με απόβαση στην περιοχή του Κότσικα, αλλά εκεί ήταν ο καπετάν Λαχανάς και τον απέκρουσε. Δεύτερη αποβατική προσπάθεια των Τούρκων στο Καρλόβασι, με είκοσι οκτώ [28] γεμάτες βάρκες είχε την ίδια τύχη με την πρώτη. Το απόγευμα οι Τούρκοι επεχείρησαν και πάλι με σαράντα[40] και πλέον βάρκες. Η κατάσταση ήταν κρίσιμη και ο αγώνας συνεχίστηκε σκληρός, στην ακτή του Καρλοβάσου, μέχρι το χάραμα της επομένης.

γ. Πέμπτη 30 Ιουλίου 1824

Το πρωί, σαν από μηχανής θεός, φάνηκαν να έρχονται από την Ικαρία σιλουέτες караβιών. Ήταν τα Υδραίικα με το ναύαρχο Γεώργιο Σαχτούρη [20 πολεμικά και 4 πυρπολικά] που έρχονταν να ενισχύσουν και να σώσουν τη Σάμο.

Ο Χοσρέφ, που περίμενε ενισχύσεις από τον Τσεσμέ [2.000 άνδρες] για να τις ρίξει στο Καρλόβασι, αναγκάστηκε να εγκαταλείψει το βόρειο τμήμα

του νησιού και τα αποβιβασθέντα τμήματά του και να καταφύγει στο νότιο, μεταξύ Σάμου και μικρασιατικών παραλίων. Ο Σαχτούρης αγκυροβόλησε ανοιχτά του Κοκκαρίου.

δ. Παρασκευή και Σάββατο, 31 Ιουλίου και 1 Αυγούστου 1824

Εν αναμονή ενισχύσεων ο ελληνικός στόλος διεξήγαγε κυρίως αναγνω-ριστικές επιχειρήσεις, αψιμαχίες με τον τουρκικό στόλο και επιδρομές εναντίον μεμονωμένων ή μικρών ομάδων εχθρικών πλοίων στην περιοχή, κυρίως, των στενών της Μυκάλης.

Στολίσκος δέκα [10] ελληνικών караβιών, που ερχόταν από τη Μύκονο, έπεσε πάνω σε πενήντα [50] τουρκικά πλοία γεμάτα στρατό (οι ενισχύσεις από τον Τσεσμέ), ανοιχτά των Φούρνων (Κορσεών) και βύθισε ή αιχμαλώτισε τα περισσότερα από αυτά.

Τα μεσάνυχτα της 1^{ης} Αυγούστου έφθασαν τα σπετσιώτικα καράβια, με τον αντιναύαρχο Ιωάννη Κυριακό, τα οποία και αγκυροβόλησαν ανοιχτά του Καρλο-βάσου.

ε. Κυριακή μέχρι και Τετάρτη, 2 μέχρι και 5 Αυγούστου 1824

Το πρωί της 2ας Αυγούστου έγινε σύσκεψη στη ναυαρχίδα του Σαχτούρη, στην οποία συμμετείχαν οι ναύαρχοι και από πλευράς των Σαμιωτών, ο Λυκούργος Λογοθέτης, ο Δεσπότης Κύριλλος, ο καπετάν Σταμάτης και ο καπετάν Λαχανάς. Σκοπός της σύσκεψης ήταν ο συντονισμός των ενεργειών από ξηράς και θαλάσσης. Ο ναύαρχος Σαχτούρης, που είχε δει το πλήθος του εχθρικού στόλου και τα στίφη των Οθωμανών στα μικρασιατικά παράλια, ερώτησε τον Λυκούργο αν μπορούσε να έχει τα νώτα ασφαλή για να ναυμαχήσει στο στενό της Μυκάλης. Ο Λυκούργος τον διαβεβαίωσε για την αποφασιστικότητα των Σαμιωτών να πολεμήσουν μέχρι θανάτου.

Η 3^η Αυγούστου πέρασε με γενική απραξία.

Στις 4 Αυγούστου έφθασαν και τα ψαριανά καράβια με το ναύαρχο Νικολή Αποστόλη.

Με το χάραμα της 4^{ης} Αυγούστου οι Τούρκοι βομβάρδισαν με σαράντα δύο [42] καράβια τις νότιες ακτές της Σάμου (από το Τηγάνι μέχρι τον Άσπρο Κάβο). Οι Έλληνες απάντησαν από τη στεριά και τη θάλασσα. Ο βομβαρδισμός κράτησε έξι ώρες χωρίς κανένα ουσιαστικό αποτέλεσμα για τους Τούρκους.

στ. Πέμπτη 6 Αυγούστου 1824

Ο Χοσρέφ, που τις προηγούμενες ημέρες ετοιμαζόταν για το τελειωτικό χτύπημα κατά των Ελλήνων, αποφάσισε γενική επίθεση κατά του ελληνικού στόλου και του νησιού. Για το σκοπό αυτό συγκέντρωσε ανοιχτά του κάμπου της Χώρας, το σύνολο της τουρκοαιγυπτιακής αρμάδας προκειμένου να πετύχει το οριστικό αποτέλεσμα, που επιθυμούσε, δηλαδή τη συντριβή του ελληνικού στόλου και την κατάληψη της Σάμου.

Ο ελληνικός στόλος ήταν και αυτός έτοιμος για να δώσει την απάντηση που έπρεπε. Στη ναυμαχία που επακολούθησε ήταν παρόντες και όλοι σχεδόν οι μπουρλοτιέρηδες. Οι Υδραίοι Δημήτρης Τσάπελης και Αναστάσιος Ρομπότσης έκαναν θραύση, ο Σπετσιώτης Λέκας Ματρόζος τίναξε στον αέρα ένα ντελίι, ο Υδραίος Γιώργης Βατικιώτης έκαψε μια κορβέτα, ο Υδραίος Δημήτρης Ραφολιάς κατέστρεψε μια Τριπολιτσιώτικη κορβέτα. Το μεγάλο όμως τίμημα ήταν η υπερήφανη φρεγάτα «Μπουρλότο Τζαϊμαζή», η περιφρονήτρια των μπουρλότων με 650 ναύτες και 1.200 στρατιώτες. Πρώτος επιχείρησε ο Τσάπελης χωρίς όμως επιτυχία και το πυρπολικό του κήκε ανώφελα. Ήταν τώρα η σειρά του Κανάρη, ο οποίος, εκμεταλλευόμενος τον καπνό, που έβγαζε το πυρπολικό του Τσάπελη, πέτυχε να της κολλήσει το δικό του και να το πυροδοτήσει. Τα βόλια των Τούρκων έπεφταν βροχή κατά του Κανάρη καθώς απομακρυνόταν με τη σακολέβα του. Η φρεγάτα ανατινάσσεται, αλλά οι σύντροφοι του Κανάρη, ο Γιώργης Τσαμπραλής από τα Βούρλα και ο Γιάννης Μαυρογιάννης από τα Ψαρά ψυχορραγούν, βαριά κτυπημένοι από τα εχθρικά πυρά. Ο Κανάρης λάμνει σκυφτός, με σφιγμένη την καρδιά, για το χαμό των δύο συντρόφων του, που του παράστεκαν σε όλες τις κρίσιμες στιγμές και τώρα τους βλέπει να αργοπεθαίνουν μέσα στη σακολέβα. Τον Κανάρη τον προσμένει η δόξα. Το όνομά του θα περάσει με ανεξίτηλα γράμματα στην ιστορία. Οι άλλοι δύο, που άφησαν την τελευταία τους πνοή μέσα στη φτωχική σακολέβα, ανήκουν στο ανώνυμο πλήθος των ηρώων, που απολησμονιούνται από την ιστορία. Ωστόσο οι ανώνυμοι ήρωες είναι αυτοί που με τη ζωή τους δίνουν στην ιστορία την οντολογική υπόσταση, για να μπορεί να πλέκει ύμνους στους διαλεκτούς.

Η νίκη του ελληνικού στόλου ήταν περιφανής. Ο Χοσρέφ, αφού έπαθε μεγάλες ζημιές, αναγκάστηκε να διακόψει τη ναυμαχία, να αποσυρθεί προς νότο και να αγκυροβολήσει στην Κώ. Στη συνέχεια έγινε η ναυμαχία του

Γέροντα (24-29 Αυγούστου), που έδωσε το τελειωτικό κτύπημα στον τουρκοαιγυπτιακό στόλο.

Τα στίφη των Τούρκων, που είχαν συγκεντρωθεί στην απέναντι μικρασιατική ακτή, αφού ματαίως περίμεναν ιπτάμενα χαλιά, που τους είχαν υποσχεθεί οι ψευτοπροφήτες τους και, αφού αδίκως πάσχισαν να «μπαζώσουν» τη θάλασσα, για να περάσουν απέναντι, διαλύθηκαν και εξαφανίσθηκαν μετά την αποχώρηση του Χοσρέφ, αφού προηγουμένως είχαν αποδεκατισθεί από θανατηφόρες ασθένειες.

Ο λαός της Σάμου πίστεψε ακράδαντα ότι η σωτηρία της Σάμου έγινε με βοήθεια θεϊκή και ο Χριστός στη γιορτή της Μεταμορφώσεως του Σωτήρος έκανε το θαύμα του. Ο Λυκούργος πρόσταξε και χαράχθηκε σε μαρμάρινη πλάκα το ιστορικό επίγραμμα:

ΧΡΙΣΤΟΣ ΣΑΜΟΝ ΕΣΩΣΕ

ΣΤ΄ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ ΑΩΚΔ΄

Την ίδια επιγραμματική φράση την αποτύπωσε και στη μεγάλη σφραγίδα της Σάμου, γύρω από την εικόνα της Μεταμορφώσεως. Παράλληλα αποφασίστηκε να κτισθεί στο Τηγάνι ο ομώνυμος ναός (ολοκληρώθηκε το 1833) και η ημέρα να γιορτάζεται ως επίσημη τοπική εθνική εορτή.

5. ΜΕΤΕΠΕΙΤΑ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΤΩΝ ΤΟΥΡΚΩΝ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΣΑΜΟΥ

(1824 και 1826)

Το Σεπτέμβριο του 1824 ναυλοχούσε στην Αλικαρνασσό ο αιγυπτιακός στόλος του Ιμπραήμ, προετοιμαζόμενος για την εκστρατεία κατά της Πελοποννήσου. Ο Ιμπραήμ, θέλοντας να ντροπιάσει τον Χοσρέφ και τους Τούρκους, αποφάσισε προηγουμένως να καταλάβει τη Σάμο. Ο αιγυπτιακός στόλος, αποτελούμενος από 25 πολεμικά πλοία και από νηοπομπή που μετέφερε 8.000 πεζούς και 1.000 ιππείς, ξεκίνησε, από την Αλικαρνασσό για τη Σάμο, στις 4 Σεπτεμβρίου 1824. Προηγουμένως είχε δοθεί εντολή στο διοικητή της Εφέσου, Ελέζ Ογλού πασά, να προετοιμάσει αποβατική δύναμη 12.000 ανδρών.

Ο ελληνικός στόλος, υπό τον Μιαούλη, αναπτύχθηκε από το Ηραίο μέχρι το Μαραθόκαμπο. Την 8 Σεπτεμβρίου οι δυνάμεις του Ιμπραήμ επεχείρησαν να κάνουν απόβαση στο Μαραθόκαμπο, αλλά δέχθηκαν επίθεση από την ξηρά και τη θάλασσα και απέτυχαν.

Στις 9 Σεπτεμβρίου έγινε ναυμαχία τριών ωρών ανοιχτά της Ικαρίας και ο εχθρικός στόλος τελικά απεσύρθη προς Μυτιλήνη. Για άλλη μια φορά η Σάμος είχε διαφύγει τον φοβερό κίνδυνο.

Το έτος 1825 αναλώθηκε με συνεχείς επιδρομές των Σαμιωτών εναντίον των Τούρκων στα απέναντι μικρασιατικά παράλια και την ενδοχώρα. Τόσος ήταν ο φόβος των κατοίκων της περιοχής που η μικρασιατική παραλία ερήμωσε. Οι επιδρομές, πολλές φορές αιματηρές, ήταν προσοδοφόρες, γιατί έφερναν άφθονα λάφυρα και αιχμαλώτους που ανταλλάσσονταν με λύτρα.

Τον Ιούλιο του 1826 ο Χοσρέφ αποφάσισε να επαναλάβει την προσπάθειά του, για να καταλάβει τη Σάμο. Ξεκίνησε, προς τούτο με στόλο 50 караβιών και αγκυροβόλησε στην Ικαρία. Έστειλε και πάλι αγγελιαφόρους, με τις γνωστές προτάσεις του, για μια συμβιβαστική υποταγή του νησιού. Η απάντηση ήταν η ίδια.

Ο Χοσρέφ πίστευε ότι θα πετύχει αυτή τη φορά, επειδή γνώριζε, ότι ο μισέλληνας Αυστριακός αντιναύαρχος Αμίλκας Παυλούτζης εμπόδιζε τον ελληνικό στόλο στην Τήνο να έλθει προς βοήθεια της Σάμου.

Επτά μερόνυχτα προσπαθούσε ο Χοσρέφ να βάλει πόδι στο νησί, στην περιοχή κυρίως του Μαραθοκάμπου, χωρίς αποτέλεσμα.

Στις 14 Ιουλίου ο ελληνικός στόλος, αφού διέσπασε τον αποκλεισμό, έφθασε στη Σάμο. Ήταν τα υδραίικα του Γεωργίου Σαχτούρη [15 πλοία και 4 πυρπολικά], τα σπετσιώτικα του Γεωργίου Ανδρούτζου [12 πλοία και 3 πυρπολικά] και τα ψαριανά του Νικολή Αποστόλη [6 πλοία και 1 πυρπολικό].

Ο Χοσρέφ αναγκάστηκε να υποχωρήσει προς τη Χίο δια του στενού της Μυκάλης. Στις 15 Ιουλίου μέρος του ελληνικού στόλου έπλευσε προς το Βαθύ, φοβούμενο αιφνιδιασμό από τους Τούρκους. Το ακολούθησε μέρος και του τουρκικού στόλου, με αποτέλεσμα να διεξαχθεί ναυμαχία ανοιχτά του κόλπου του Βαθέος. Στη ναυμαχία αυτή τραυματίστηκε και ο Κανάρης, στην προσπάθειά του να ανατινάξει ένα τούρκικο δίκροτο. Ο τουρκικός στόλος τελικά, αφού υπέστη νέα ήττα στη Μυτιλήνη, αναγκάστηκε να ζητήσει καταφύγιο στα Στενά

Το υπόλοιπο έτος 1826 καθώς και το επόμενο έτος, που η επανάσταση στην Ελλάδα πέραγε πολύ δύσκολες στιγμές, η Σάμος ανέπνεε αέρα πλήρους ελευθερίας και ασφάλειας, αλλά όχι και ομόνοιας, με αποτέλεσμα να επαναληφθούν οι εμφύλιοι σπαραγμοί και οι αδελφοκτόνες

διαμάχες, συνηθισμένο φαινόμενο μεταξύ των Ελλήνων, όταν περνούσε ο κίνδυνος.

6. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η ελεύθερη Σάμος έμεινε έξω από τα όρια του ανεξάρτητου ελληνικού κράτους, που ανακηρύχθηκε με το πρωτόκολλο του Λονδίνου της 3^{ης} Φεβρουαρίου 1830. Οι Σαμιώτες δε δέχτηκαν αυτή την απόφαση των μεγάλων, τότε, δυνάμεων και προέβαλαν αντίσταση με κάθε μέσο για να διασφαλίσουν την ανεξαρτησία τους. Τελικά, έπειτα από επίμονες και μακροχρόνιες διαπραγματεύσεις, το Δεκέμβριο του 1832, τους παραχωρήθηκε (επιβλήθηκε ουσιαστικά) ημιαυτόνομο καθεστώς, σύμφωνα με το οποίο θα ήταν φόρου υποτελής στο Σουλτάνο, με ελληνόγλωσσο, ομόδοξο, ομόθρησκο ηγεμόνα, με δική τους σημαία, δική τους βουλή, διοίκηση, υπηρεσίες, αστυνομία, ανεξάρτητο εμπόριο κ.λπ. Η λύση αυτή υπαγορεύθηκε από την αδυναμία της Οθωμανικής αυτοκρατορίας να ενσωματώσει τη Σάμο, από την υφιστάμενη κατάσταση ουσιαστικής ελευθερίας στο νησί και την προώθηση της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων στο Αιγαίο.

Η Σάμος, ευημερούσα και ημιαυτόνομη, ως ηγεμονία, με ηγεμόνες που οι περισσότεροι υπήρξαν πολύ αξιόλογοι και βοήθησαν τον τόπο, πέρασε τα επόμενα χρόνια (1834-1912) μέχρι την 11^η Νοεμβρίου του 1912, οπότε η βουλή των Σαμιωτών με επικεφαλής τον Θεμιστοκλή Σοφούλη αποφάσισε ομόφωνα να κηρύξει πανηγυρικά την ένωση με την Ελλάδα.

Η Σάμος, ένα μικρό νησί δίπλα στη μικρασιατική ακτή, δε γνώρισε ποτέ την τουρκική κατοχή, δεν κατοικήθηκε από Τούρκους, δεν υπάρχει τζαμί στο νησί που ανέκαθεν οι κάτοικοί του ήταν αποκλειστικά Έλληνες. Με πεπειραμένους και γενναίους ηγήτορες ο ψυχωμένος και αποφασισμένος λαός της Σάμου, με τη βοήθεια και του ελληνικού στόλου, απέκρουσε όλες τις επιθέσεις των Τούρκων που με μανία επεδίωξαν τον αφανισμό του.

«Όσοι το χάλκεον χέρι,
βαρύ του φόβου αισθάνονται
ζυγόν δουλείας ας έχωσι
θέλει αρετή και τόλμη η ελευθερία»

Ανδρέας Κάλβος-Ωδή εις Σάμον

Πηγές:

- Σαμιακά, Ιστορία της Σάμου, Επαμεινώνδα Σταματιάδη, Β΄ έκδοση «μεταγλωτισμένη» 1965, Εκδόσεις Ι. Ζαφείρη, Ι. Σοφούλη Ο.Ε.
- Σάμος, το άπαρτο κάστρο, Θέμου Στεφανίδη, Εκδόσεις Γιαννολοπούλου, 1970
- Η Σάμος κατά το 21, Κώστα Πτίνη, 1990

Περίληψη

Στις λίγες περιοχές της πατρίδας μας, που δε γνώρισαν τον τουρκικό ζυγό, την περίοδο της τουρκοκρατίας, ανήκει και το νησί της Σάμου. Για να συμβεί όμως το γεγονός αυτό, χρειάστηκαν άνισες και παράτολμες μάχες με τον εχθρό. Προσωπικότητες, όπως ο Λυκούργος Λογοθέτης, ο Κωνσταντίνος Κανάρης και ο Ανδρέας Μιαούλης πρωτοστάτησαν στην αντιμετώπιση των επιθέσεων του εχθρού για την κατάληψη της νήσου.

Τιμολέων Μαχαίρας

Υποστράτηγος ε.α.